

LEVELEK A KUCKÓBÓL

2004 szeptemberétől 2005 októberéig

Ülünk a buszban, s Mányi Pista mesél

Felkerekedtünk, hogy megnézzük a Mányi István által tervezett, s újjáépített árvízes községeket. Közben műemlék templomokat látogattunk Tákoson és Csarodán, s emlékhelyeket Szatmárcsékében, Csécsén, Túrístvándiban és Tarpán persze. Itt van a szállásunk is, s a vacsora is, bográcsos és roston sült, a szőlőskertben, Pista barátjánál.

Ülünk a buszban, s Mányi Pista mesél. Nyíregyházától Tarpáig, ahogy felbukkan egy helységnévtábla, előszózik egy emlék, gyermekkori vagy későbbi. Pista otthon van ezen a tájon. S mi mindent tudunk meg róla! Még azt is, miért lett építész! S már nem csodálkozunk, hogy Tarpán és másutt az újjáépített házak, melyeket ő tervezett, oszloposak és tornácosak, hogy deja vu élményünk van, mi már jártunk itt valamikor, Ady és Móricz idejében, a népmesék megszépült falujában.

Elvárásolódtak azok is, akik most jártak errefelé először. A házaktól, a tájtól, az irodalmi, történelmi emlékektől, Mányi Pista emlékező meséitől.

Magyarság versek Tarpán

Tarpán, Bajcsy-Zsilinszky szobránál gyülekezünk. Elkél néhány mondat a huszadik századi magyar történelem eme nagy alakjáról, főként arról, mit is keresett ez az ember a két háború között Tarpán. A szobornál elmondok három Ady verset, kuruc és magyarság versei közül olyat, melyet ide illőnek, hozzánk címzettnek érzek.

Többször gondolom mostanában, mintha az Ady koráéhoz hasonló társadalmi helyzet volna kialakulóban; a sorsát tehetetlenül néző nép egyfelől, a magánkézben felhalmozódó tőke másfelől. Csak az értelmiség hiányzik, amely mindegyikre felhívna a figyelmet, amely megoldást kínálna.

Hogy a barátaim mit gondolnak az Ady versek üzenetéről, titok marad. Valahogy erről nem beszélgetünk. Politikát érintenénk?

Ünneplés felállva. Frankfurtban

Cserna Csabával együtt mutattunk be egy "ötvenhatos dokumentumjátékot". Két kuckós, két „váris”, két itthoni magyar, Frankfurtban. Megadatott, hogy megéljem, milyen érzés, ha az emberfiát felállva ünneplik. Nem is őt magát, de a produkciót, melyet ő (is) adott elő.

Ott álltunk Cserna Csabával a reflektorfényben, Frankfurtban álltunk egy nagy magyar közösség, közönség előtt, a Tetemrehívás című, az októberi forradalom elárulásáról szóló előadásunk végén, amikor másodpernyi csend után összecsattannak a tenyerek, majd sűrűsödik a hang, aztán valaki feláll, aztán mások is, mindenki, s már ütemesen, mintha egy induló kísérezőzenéjét hallanánk, zeng a terem, zeng percekig. Fel nem készülve efféle tetszésnyilvánításra, mi csak állunk megrendülten, mélyen meghajolunk, többször is, kimegyünk, bejövünk, még mindig állnak, mindig tapsolnak, mi a derékszögéből már ki se mozdulunk.

Scherer Péter a Kuckóban

Ez a kedves férfi, a Krétakör és Bárka Színház jó nevű színésze, a kései Jancsó filmek állandó szereplője, utolsó felfedezett-

jeim egyike volt a Vári színpadon. Mekkora alakított Szentkúti Miklós egyfelvonásosában. Erre is emlékeztünk ezen az őszi estén. Péter készült. Remekül sztorizott, Bezdán Jóskaival pompásat játszott, láttatóan olvasott részleteket mai szerzők színjátékaiból, s szeretetreméltó volt végig. Mint hajdanán.

Mindenki mosolygott, mindenki nevetett, mindenki megfiatalodott. Scherer Péter is ragyogott, könnyedén járkált a jelen és a váris múlt között. Én meg nosztalgizáltam.

Ágh István a Villanyfényben

Ágh Istvánnal, személyével hamarabb találkoztam, így tetszik énelőttem, mint verseivel. A Népművelési Intézet könyvtárában dolgozott, 1966-ot írtunk, amikor én is ehhez a „céghez” kerültem. Összebarátkoztunk. Aztán ő más helyre ment, olykor-olykor összefutottunk, a rokonszenv nem lohadt, de semmi több. Olvas-tam őt. Prózáját inkább. Verseit jobbára a Szép versek antológiákban. Aztán tavaly, véletlenül Iszákzon – bátyjának, Nagy Lászlónak az emlékkiállítására tértünk be –, a szülőház portáján találkoztunk. Versmondó gyerekek karéjában ült. Minden emlék, vele kapcsolatos, a képernyőre kúszott, s ezek oly kedvesek voltak, hogy meg is hívtam rögvést a Kuckóba.

Az első költő, aki a mi Villanyfényünkbe lépett. Meglepően sokan jöttek el. Nem azért, hogy ellenőrizték magukat, jól ismerik-e a költő költészetét, sokkal inkább azért, hogy megtapasztalják, miféle ember is az, akinek ismert a neve, akinek jól csengően ismert a neve, akinek botrányoktól mentes a neve. Nem lehet mondani, hogy az egybegyűltekek közül bárki is folyamatos olvasójának mondhatta volna magát, magam is az utolsó héten szorgoskodtam, koptassak valamit a mulasztásból, de kíváncsiság bujkált mindenki benn. Itt rokonszenvező drukker ült, akik arra vágytak, ne kelljen csalódnium.

Minek örültünk ezen az estén? A felismerésnek, hogy a költő beszéd-szövege úgy folyt, hullámozott, olyan árnyalt pontossággal, szélességgel és folyamatosággal, mint a kimunkált, egymásba kapaszkodó, mellérendelő mondatok a versben, így teremtve bennünk megnyugvást, hogy nem vagyunk átverve; nincs skizofrénia, a költő és műve között tökéletes az egység.

Miután erről meggyőződünk, úgy fogadtuk az este során hallott beszélgetésbeli mondatokat, mint fedezetet arra nézvést, hogy a közlendő is hiteles.

Ágh Istvánnak nem volt egy sanda mondata sem, bárkiről, bármiről is lett légyen szó, író-társakról, rokonságáról, világról. A szeretet és tisztelet hangján szólt szüleiről, bátyjáról, Nagy Lászlóról, annak kortársairól. Nem támadt, s nem vádolt senkit. Most értettük meg, mért nem fortyog, mért nem szikrázik, mért nem látványos versben a költő, mért nem keserű, mért bölcs, mért hogy derűre fogékony.

Hat órától tizenegyig, eddig voltunk együtt. Mosolygósan voltunk együtt. Ágh István bölcs lett. Bár lehet, hogy addig is az is volt.

Adventi Kuckó bábosokkal, énekesekkel és Nits Mártával

Adventi Kuckó. Ötvennél is többen vagyunk az ötven négyzetméteres lakásban. Békességben. Hívók és hitetlenek, vasárna-

pi keresztények és kisegyházbelieliek, mintha gyülekezeti házban lennénk, együtt énekeljük a karácsonyi népi énekeket, hallgatjuk most felfedezett előadónk novellamondását, szólistáink áhítatos dalait, nézzük a báb-együttes szépségesen egyszerű játékát, vesszük át meghatottan az ajándékot, a Kútbanézók legfrissebb számát, s mintha melegebben ölelnénk egymást, s nem szokványosan kívánnánk boldog karácsonyi ünnepet. Keresem, mitől más ez az adventi Kuckó, mitől másabb, mint a tavalyi, tavalyelőtti, míg nem rájövök; Nits Márta elektromos orgonán kíséri az énekeket; s ettől mintha templomban lennénk.

Utána ettünk is, ittunk is, beszélgettünk lazán éjfélig; de az adventi szertartás hangulata meg az orgonahang, mintha az együttlét második felét is átította volna.

Felhőkakukváraink

Krisztus előtt 412-ben mutatták be először a Madarakat, az athéni demokráciából kiábrándult görög klasszikusnak, Arisztophanesznek a komédiáját, s ez úgy szól Krisztus után 2005. január 30-án a Budaörsi Játékszínben, hogy akár hihettük is: ez az Arisztophanesz neincsak zseniális író, de jövőbelátó, a mi világunkról vette a mintát. Vajh, Arany János is ézt képzelte, amikor elhatározta; lefordítja magyar nyelvre ezt a fanyarul neveltető színpadi művet? Jó volna tudni, mi járt az eszében? Mi érvényes üzenetet hallott ki belőle, mi olyat, ami a kiegyezés Magyarországnak is aktuálisnak tetszhetett.

Két üzleti érzékkel „megáldott” – vagy mondjuk így –, kreatív képességekkel rendelkező, karizmatikus személyiség – athéni szerencselovagok –, miután a Madarak vezetői előtt felvázolják a föld s az Olymposz közötti térben létrehozandó új birodalom megalapításának a tervét, Felhőkakukvárát – a madarak vennék át az istenek szerepét, nekik áldoznának az emberek –, s a madárvezérek üzletet látnak az elképzelésben, már sejteni lehet, hogy közösen, elegáns szómágiával, ígéretesekkel bizony bepalizzák a jámbor, manipulálható madár-népet; elkezdődik a gyarmatosítás. Hatalmuk ugyan nem valódi, de annak látszik, úgy annyira annak, hogy képesek gazdasági kapcsolatot, sőt családit is létrehozni – miután korrumpáltak egy-két istent – magával Zeusszal.

Talán még marxista koromban sem gondoltam, komolyan biztosan nem, hogy az emberiség valamit is fejlődött volna hosszú történelme során. Tökéletlenek maradtunk, miként méltóztattunk annak lenni egykoron, amikor őstünk kikullogott az édenből, s elkövette a testvérgyilkosságot, vagy amikor – éhes lévén – agyonbunkózta társát. A tökéletlen ember tökéletes(ebb) világot hogyan tudott volna alkotni? Mindezt az eszem fogalmazta. De hinni, hittem, hogy megyen előre fajzatunk, időnként igencsak! Miként Vörösmarty, miként Arany János hitte.

Éless Béla Arisztophanesz rendezését negyvenen néztük meg, kuckósok. Tetszett, tapsoltunk, tünődtünk. S asszociáltunk a mi felhőkakukvárainkra. S gondoltunk arra is, mi mindenre képes a halandó, ha zseninek születik! Mindegy, milyen korban, milyen időben! Hogy mi mindenre! Tényleg. Arra például, hogy bereflektorozzon a jövőndöbe, lássuk meg magunkat, kései halandók, abban a lényben, amit ő bocsátott útjára. Két sugárzó elme röntgensugarában világítottunk át, két lángelméjében, a nagy görögében, meg a fordítónak is zseniális Arany Jánoséban. Ronda idő volt Budaörsön, de mi fanyarsággal elegyített mosollyal távoztunk.

Éless Béla a Kuckóban

A hetvenes évek első felének nagy amatőr rendező generációjából. Szamba veszem, kik is vannak még köztünk, kik olya-

nok, akik befutottak a professzionista színházi világba. Pál István meghalt. Ács János? Fodor Tamásról hallani. Kerényi Miklós csúcsos. Merő Béla ritkán hallat magát. Vincze János Pécsen. Bucz Hunor a Térszínház élén. S itt van, önmagát építve, nyomulva előre, a hajdani tatabányai Bányász Színpad rendezője, Éless Béla.

S mennyire örülök, hogy itt van, hogy színházat csinál, hogy bírja a gyűrődést, hogy tehetségesen rendez, hogy játszik színházban, filmen! Össze soha nem melegeedtünk, de tudtuk, hogy becsüljük, sőt tiszteljük egymást. Kértem egyszer, legyen a munkatársam. S ő nem állt ellent. Utaztunk együtt, elemeztem a rendezéseit, élveztem a szerepléseit, figyeltem rokonszenvvel a pályáját. S mégis, keveset tudtam róla, noha a feleségeit is ismertem.

Béla a Kuckókban szeretetreméltó volt és laza. Alig kellett kérdezni. Vallott és sztorizott, és remekbe sikerült portrét rajzolt az édesapjáról. S egy hátborzongató történetet mesélt. 1956-os élményéhez kapcsolódott.

Középiskolás, Sátoraljaújhelyen. Önkéntes nemzetőr. November 4-én a szovjetek leverik a forradalmat. Jön érte az apja, s viszi haza, Füzérradványra. A nemzetőrtársak felvonulnak a hegyekbe. Harcolni. Ő is indult volna velük. Ám az apa – már tudjuk – másként döntött. A fiúkat később elfogják. Közülük egyeseket a kihallgatások során agyonvernek. A vezetőt – megvárják, míg betölti a 18. életévét – felakasztják.

– Nekem az apám kétszer adott életet. Ezzel a mondattal fejezte be a múltidézt Béla. Az emlékezés ellágyította, s annyi melegséggel telítődött a hangja, hogy magától ettől meghatódtam.

– Mennyire sajnálom – szólaltam meg –, hogy nem akkor faggattalak, mikor kollégák voltunk. Valamit mindig elmulasztunk, írta volt jó Váci Mihály. S milyen igaz! Még tán barátok is lehettünk volna!

Gyógyító asszony a Kuckóban

Gyönyörű szenvedély munkál Schäffer Erzsébetben. A jót keresi-kutatja az emberekben. Beszél velük, beszélgeti őket, s ha megtalálta a bennük rejlő értéket, formát talál hozzá, műfaji keretet, úgy mutatja fel, hogy látva lássuk.

Úgy hozta az élet, hogy több könyvét is olvashattam mostanában; karcolatokat, apróbb elbeszéléseket, portrékat, riportokat, s miközben mondogattam magamnak, milyen szépen vannak megírva, takarékosan, gonddal, a választott forma követelményének megfelelően, és magas színvonalon, egyre erősebb lettem abban a meggyőződésben, hogy az író, a Nők Lapja főmunkatársa valójában orvos-pedagógus, pszichiáter, aki agyonmanipulált, értékvesztett, helyét nem találó népének – ez így túlzás, félreérthető és fellengős –, szóval olvasóinak, olvasói azon részének, akik az írástól valamiféle eligazítást szeretnek várni, igen, azoknak, lelki pásztora.

Schäffer Erzsébet történeteket mesél, melyek vigasztalóak, helyzetekre villant rá, melyekben emberségünk nem marad alul, életsorsokat mutat fel, küzdelmeseket, melyekben nem tiportatik meg a tisztesség. Szébbik magunkat látjuk az írásiban. Ezzel vigasztal. Ezért is szeretik az olvasók. Ezért is szeretik a hallgatók. Mint mi a Kuckóban.

Schäffer Erzsébet – úgy tetszett énnékem – boldog ember.

Egymás mellett, másfélék

Elmenőben, féltizenegy körül azt mondja Schäffer Erzsébet, milyen jó, hogy ezt a társaságot, a mienket – a pontos kifejezés,

ahogy fogalmazott, nem jut eszembe, de a lényegét így summázhatom – jó, hogy különböző korú, foglalkozású, érdeklődésű, ideológiájú emberek alkotják. Utóbb tűnődgettem, ugyan miből jött rá, hogy mi nem vagyunk homogén közösség? A kérdésekből? Abból, hogy mikor, kinek, milyen közlésre csillan fel a szeme? Ki miként szólal meg? Valaki a cigánygyerekek neveléséről tett említést, más a dévai árvaházról, ismét más az egykori avantgárd színjátszásról, a csángó iskola megsegítéséről, a népdaléneklésről, a Ghymes együttesről; ezekből következtetett?

S mért jó, hogy egymás mellett másfélék vagyunk?

Mert tényleg jó. Ahogy lehetne rossz is, ha egymás ellenében vagyunk másfélék.

Mért, mért? Mintha azt gondolta-mondotta volna Schöffner Erzsébet – legalábbis én így akartam érteni –, ennek a társaságnak egységes az érzelmi háttere, miért ne lehetnének minden másban különbözőek. Érdekesebbek, hasznosabbak, cselekvőképesebbek ily módon.

S ez igaz is.

Kiszálláson a Kuckó

Nem is tudom, hová soroljam a mi Kuckó közösségünket? Egyszer azt írtam, hogy ez amolyan feltöltődési hely, ahol egymásból merítünk erőt. S ez igaznak is tetszhet. Csak a kuckók, mintha azt is tudnák, hogy ez a töltekezés akkor lehetséges, ha közel kerülünk a másikhoz. S ez nem történhet más-ként; találunk vagy teremtünk alkalmakat, ahol s amikor mód nyílik rövidebb hosszabb ideig tartó együttes létezésre.

A hosszabb érdekében gondoljuk, hogy mi bizony időnként kimozdítjuk magunkat megszokott családi életünkéből, kiruccanunk két-három napra, hogy módunk legyen másikunkra, egyszermind önmagunkra jobban figyelni. Ilyenkor – megtapasztalható – örömet adunk, s örömet kapunk. S élünk egy darabig az élményből.

Most is ugye, elmentünk Nádudvarra, Debrecenbe külön busszal, hogy élményeket szerezzünk. És sikerült!

Füzesséry Zoltán barátunk tárlatát tekintettük meg Debrecenben. (Cserép Zsuzsa szervezte.) Az esemény a mi társaságunk számára kivételes értékű. Zolit szeretjük, ám erről a kedvteléséről ő eddig nem szólt. Persze, hogy ott a helyünk, mondta egyikünk, ahol ez az amatőr művész megmutatja nekünk, mit is alkotott. Többek között ezért keltünk útra. S megállapíthatunk, hogy nemcsak mérnöknek, de festőnek is jó ez a mi barátunk. Persze hogy ünnepeztük! S mert Zsuzsa nap volt, körbe állva elhangzott a köszöntő Cserép Zsuzsa tiszteletére is: Serkenj fel kegyes nép.

A kegyes nép, amely felserkent, innen továbblődött, s meg sem állt a Zeneakadémia díszterméig. Itt meg az ifjabbik Füzesséry Zoltánnak, kiemelkedő képességű fiatal barátunknak önálló zongorakoncertjét hallgattuk meg. S ünnepeztük, joggal. Azt mondotta egy debreceni ismerősünk: Milyen jó ennek a fiatal művésznek, máris van rajongó tábora.

Hát igen, kellene az alkalmak, amikor megmutathatjuk, hogy együttesen is tudunk szeretni. S ilyenkor még boldogok is vagyunk.

Mintha egy másik magamra lennék. Nádudvaron Galánfi Andrással

Nem is tudom, hogy írjam le, olyan furcsa az élmény. Nádudvaron megtekintettünk egy művészeti iskolát – szőnek, bőrnéznek, faragnak, agyagoznak –, s örömitnkre, megismerked-

tünk egy művésszel, aki igazgatja az intézményt, de tanít is benne, megismerkedtünk nevelési elveivel, világról, nemzetről, múlttól, jövőről vallott-gondolt nézeteivel, aztán megismerkedtünk alkotásaival, faragásaival, meg előadó-művészetével, azzal, ahogy énekel, verset mond, s mondhatom, elámultunk. Jómagam meg is rendültem és meg is hatódtam.

Galánfi Andrászt dicsérni szeretném, mivel műhelyt teremt, mivel sugárzó, próféta-lelkű, mivel nemzetben gondolkodik és jövőben, mivel tehetséges és szuggesztív. De hogy dicsérheti az ember azt a valakit, akiről azt gondolja, hogy hű, de hasonlít hozzá, mondhatni reinkarnációja, hogy dicsérheti anélkül, hogy közben ne simogassa önmagát? Ami ugye nem ildomos. Mindazonáltal megrendültem. Galánfi András nem tartozott ahhoz a debreceni színpadi-tanítványi körhöz, amelyikkel tíz évig alkottam, közvetlenül nem, de közvetetten igen, ám mégis az ő szellemiségében, az ő megfogalmazott értékrendjében, továbbá közléseinek a hogyanjában, a megszólalásnak a módjában – jobb minőségben persze –, de az övében kellett – s azóta sem tudok eleget csodálkozni – az övében – évtizedek után, szinte véletlen körülmények között – magamra ismernem.

S ami még megdöbbentőbb, ő is valami hasonlóra jött rá, s ezt meg is fogalmazta fennhangon.

Az ilyen felismerésekért, az ilyen élményekért érdemes sokáig élni.

Egy összeborulásról. A hajdúsámsoni iskolában

Szólnom kell Mányi István és Galánfi András összeborulásáról. Lélekben megtették már korábban is, de testi valóságban most, Nádudvaron, majd Hajdúsámsonban. A nevük egy éve már hogy azonos épületen olvasható. Mányi István tervezte szülőfalujának, Hajdúsámsonnak az iskolaépületét – itt tanított az édesanyja, maga is ide járt általánosba –, s e Mányi tervezte szép épület falára, az aulába éppen, ide került Galánfi András fából faragott hatalmas alkotása, két népművészeti ihletésű, izgalmas ábrázolatú, szemet vonzó dombormű. A belső térnek minden bizonnyal ékessége. A véletlen hozta vagy valamiféle csodás szükségszerűség, hogy a két művész, a két tanítvány – személyesen eddig nem találkoztak – itt ölelhette meg egymást.

Mi többiek, megérezve a pillanat nem mindennapiságát, párás szemmel ültünk körülük.

Részt vehettünk két művész örömeiben, amely úgy áramlott a teremben, ott-Hajdúsámsonban, hogy minket is bekerített.

Az öröm nem illant. Munkálkodott valamennyiünkben. Egész nap, hazafelé jövet is.

Illényi Katica a kihelyezett Kuckóban, Bajzikeknál

Kábított a művész. Ültem, bámultam, osztatlan figyelemmel csak ráhallgattam, élveztem, ahogy mesél, hogy párnás szaván át nem üt a zaj, hogy nincs szó gondról, bajról, nyomorúságról, elfelejthetem hol élek, miféle vonzások és taszítások közepette, hogy nincsenek irányzatok, nincs bal és jobb oldal, történelem sincs, nincs népi és urbánus, folklór és városi, nincs méricskélés, melyik a jobb, melyik az igazi, nem kell magamra gondolnom, másra asszociálnom.

Illényi Katica mesélt, könnyedén, természetesen, elegánsan, történeteit csattanósra hegyezte, humorra hangolta, s mi örültünk, hogy egy a mesélő a mesehőssel. Csak azon izgultunk, hogy jó legyen a vége. S nem kellett csalódnunk. Ahogy ez a Katica megalkotta önmagát, ahogy átlépdelt az akadályokon, pontosabban, ahogy áthegedülte, átsteppelte, átbalettozta, át-

énekelte, átdzesszelte, átklezmerezte, átoperettezte önmagát mindig egy újabb színtérre, anélkül, hogy sérült volna, sőt, hogy ne gazdagodott volna; az a sorsában a mese. Ezért figyelünk rá.

Meséjével kábított. Jó volt vele lenni.

Fel se tettünk efféle kérdéseket, hogy mi a boldogság, mi az élet értelme, mi a művészet szerepe, miként vélekedik a családról, van-e helye az életében az Istennek?

Sorsfordító történetek

Ilyenek hangoztak volna el, sorsfordító történetek, ha úgy hozza a sors, s feszültség szikrázik a levegőben, vagy a családban, vagy a munkahelyen, s kényszerülünk mélymerülést végezni a múltunkban vagy a jelenünkben. De nem, úgy tűnt, ezen a napon nagyjából mindenki nyugodtan aludt, senkit gondok nem nyugtalanítottak, mindenütt minden rendben valónak találtatott, s ez abból is kitetszett, hogy könnyed léptekkel jöttek a barátok, mosolygósan, lazulásra készen. S az eső sem esett.

A történetekben is alig, amit elmondtak. A gyermekkor és az ifjúkor elevenedett meg jobbára, egy-egy élmény, döntéssel, rádőbbenéssel, nyomán valamiféle változással. Csettinthettünk is magunkban; ez meg van komponálva, ez körbe van csiszolva, ez olyan, mint egy novella, ez szinte már anekdota, ezeket meg kell írni – még el is hangoztak efféle mondatok.

Valaki azt mondta: Az én sorsfordító történetem eleven és fájdalmas. Hadd maradjon a titkom.

A végén aztán csak kiszakadt egy vallomás, amolyan igazi. Drámai. Emlékezetes. Bizalmas. Megrendítő.

Erre meg én mondom; maradjon a mi titkunk.

Szöke Anna a Villanyfényben

Anna vajdasági magyar. Vajdasági magyar óvónő. A vajdasági magyar óvónők mentora, szakmai irányítója. A Bácskában él, Kishegyesen. Két nagy fiát a háborúzó Szerbiából menekítette át Magyarországra.

Anna mindent megtett s mindent megtesz, hogy ébren tartsa a magyarságtudatot pedagógus kollégáiban, evégett továbbképzéseket szervez, fesztiválokat talál ki, tankönyveket ír, tapasztalatcseréket kezdeményez.

Hallgatja az ember Annát a Kuckóban, ahogy válaszol régi barátja, Kósa Vilma kérdéseire, hallgatja pontos mondatait, s érteni véli, mi mindent is csinál ez az ötven körüli, arányosan telt hölgy Szerbiában, mit, miért csinál ez az energikus, csupa kellem hölgy a Vajdaságban. Hallgatja az ember őt, s hálát ad a Teremtőnek – akiben Anna is hisz –, hogy mindig kijelöl valakit, egy-egy alkalmas személyt, sorsfordító feladatok elvégzésére.

Hallgatja az ember Szöke Annát, vendégünket, s megtudja róle, mint fogadta a hívást, érett hölgyként immár, hogy végezze el Debrecenben a néprajz szakot, hogy szülővidékén is legyen szakember, aki gyűjti a népszokásokat, a tárgyi népművészet emlékeit, hadd tudják meg a fogyó magyarok, miféle értéket hoztak létre eleik; hátha ez is segít a kisebbségben és a szórványban élőknek a megmaradásban. Hallgatja az ember Annát, s erőt merít belőle; miként lehet újat kezdeni az élet második felében, miként lehet küzdeni, ha sikerült célt, új célt tűzünk magunk elé.

Hallgatja az ember Szöke Annát, s megerősödik abban a sejtésében, hogy az ember, a magyar ember a kisebbségben is

gyarló, akkor is karmol, amikor simogatni kellene, s szorongatott helyzetben sem borul egymás nyakába, hogy a hatalom és a pénz vonzásában a keresztény erkölcs értéke csökken, hogy a szórvány-magyarság eltűnedezőben van, s kevés a szolgálattevő lelkész.

Anna volt az első, aki élmények alapján szólt a Kuckóban, mi is van odaát.

Karácsonyosok a Kuckóban

Olykor azt hiszem, ez már mánia. Valamiféle közösséget, társaságot mindig összetoborzok! Még ha egyszeri alkalomra is. Most is mit találtam ki! Meghívom végzett főiskolásaimat, azokat, akik színpadosok voltak. A karácsonyosokat.

Szöveget fogalmaztam. Meg voltam győződve, hogy ellenállhatatlanul szép levelet írtam, olyat, amely egyszerre tárgyyszerű és személyes, olyat, amelyet magam is szívesen olvassék. Elment a meghívó, nem holló vitte, de a magyar posta, meg az email. Reagálásra lehetőséget többet is kínáltam, de vagy nem érkezett meg a bülbül szavú írás a címzetthez – változhattak közben a címek –, vagy lemaradtak az illetan órától kollégáim, az egykori tanítványok, hogy levelet illik megköszönni, a lényeg, a válasz hézagos ritmusban szivárgott.

Huszonöten küldtek beszámolót – ezt kértem –, hogy s mint élnék.

Tizenhatan aztán személyesen is találkoztunk. Egy napon át figyeltünk egymásra a Kuckóban.

Ha a mánia az enyém, azt kell írnom, jó mánia. Nem korszerű, nem pénzes. De jó! Azoknak mindenképpen, akik több éve nem látták már egymást, akik elmondhatták gondjukat, bajukat, örömeiket, sikerüket, akik kicserélhették tapasztalataikat. Jó volt nekem is, ugyanezért. Hallgathattam őket. Tanultam, általuk tanultam a nagy magyar életet.

Miért is hívtam egybe őket? Lehetséges, hogy önzésből? Tudni kívántam, mi van a végeken? Bizonyosságot óhajtottam; hallani, hogy sikeres a pályájuk, hogy nem hiába tanítottam őket, nem hiába színpadoltunk, nem hiába drámáztunk.

Miért is hívtam egybe őket? Hogy nyugtassam magamat; volt értelme az egésznek?

Dolák Saly Róbert meg Fehér Béla a kihelyezett Kuckóban, Kismaroson

Ismét Mányiék, ismét Kismaros, ismét kellemesség, ismét jó idő, ismét panoráma. Ám mi most Dolák Saly Róbertre és Fehér Bélára figyelünk, a szellemes prologusra, a csipkelődő adokkapok játékra, s már nem a tájra, a kilátásra, csak a groteszk humor bajnokaira, arra a két férfiúra, akik szellemi életünk meghatározó egyéniségei.

Fehér Béla kedvességének és szíves közreműködésének köszönhetően üdvözölhettük körünkben Dolák Saly Róbertet, a L'art pour l'art színpad nevezetes művészt, zeneszerzőt és szövegíró, a Madáretető című könyv népszerű íróját. Fehér Béla kérdezett, olykor replikázott, Róbert válaszolt, s jó dramaturgiai érzéssel hol beszélt, hol figurázott, hol gitározott és énekel. S mindig arról, ami fontos volt nekünk, illetve ami nekünk volt fontos. Mi pedig, miközben „gondolkoztatva voltunk”, pompásan szórakoztunk. Amikor éppen nem kacagtunk vagy tűnődtünk, megállapíthattuk, csak úgy magunknak, hogy Uristen, mennyi tehetséggel is vagyunk mi megáldva. Ezek után már csak terjengethettük a kezünket, miért nem látjuk Dolák Saly Róbertet, együttesével meg azon kívül, a képernyőn, miért

10 ÉVES A SZÍN – KÖZÖSSÉGI MŰVELŐDÉS

tartható egyesek hitbizományában a tévés humor, miért nem népszerűsítik Fehér Bélát, meddig lesz még úr a betyárság, mikor fogunk már összefogni?

Jó volt együtt lenni a dolgozó nép okos gyülekezetében. Ezen az estén, Kismaroson, a kihelyezett Kuckóban.

És senki nem fizetett senkinek. Mindenki csak adott

Buda Ferenc a Nyárköszöntőn, Kürtön, a Kertszínpadon

Milyen szerencse, hogy nem vagyok irodalomtörténész, nem kellett bíbelődnöm, hogy keresgéljem a helyét, hol is találok az irodalom forgatagában. Elég volt az érzelmeimre hagyatkozni; szeretem Buda Ferit, a költészetét is, meg külön a személyét is.

Eldöntöttük annak idején, hogy a Tisza menti kishaza értékeit igyekszünk felmutatni mindenekelőtt, meg az ismeretségi körünkhöz tartozó jeles személyiségeket; nos, Buda Ferenc mindkét általunk kijelölt kritériumnak megfelelt. Becsüljük régről, jómagam nem egyszer találkoztam vele versmondó versenyek zsűrijében, meg aztán debreceni ez a férfiú, nekem már illt volna onnan ismerni, diákkorából, süldő költő korából. Most meg itt lakik a szomszédban, Tizsakécskén. Csak át kell kelni a folyón.

Ha jól emlékszem, 1959-ben debreceni költőket, az Alföld folyóirat köréhez tartozókat, mutattunk be egy irodalmi esten. S közöttük nem szerepelt Buda Ferenc. Szerepelhetett volna, ha éppen nem börtönlakó, történetesen ötvenhatos versei miatt. Erről elfelejtettek minket tájékoztatni.

Ferikém, ezzel a meghívással lelkiismeretemet is nyugtatgatom. Tudnom illt volna, mi van akkor veled.

Szóval ott ült Buda Feri a Nyárköszöntőn, a kertszínpad reflektorfényében, szemben véle a százfőnyi közönség, oldalt a színpadon a három tagú Naplegenda együttes, s a nézők között Galánfi András és Torma Mária, akik időközönként Buda verseket szólaltattak meg, ott ült, mondom, a költő, s az ő sugárzása töltötte be a teret. Nemcsak az, amit a verseken át szórt szét, hanem ami a személyéből is áradt. Megnyugtató volt a jelenléte, mintha a közösség bölcs vezetője szólna, a metszett szemű, szakállas Öreg, akire érdemes figyelni. A költemények üzenetét – a költő remekül mondja verseit – ezen az estén maga Buda Ferenc hitelesítette azzal, amit elmondott az életéről, meg ahogy szólt. Filmezni kellett volna a közönséget, a falusiakat, s a távolról jövő értelmiséget, a szemeket, meg a biccentéseket, meg az előre dőlt testtartást; ezen az esten mindenben egyet értett a hallgató költőjével.

Csak László, Szűcs Miklós és Virág Tibor, a Naplegendások, érzékeny partnerei voltak a költőnek. Rögtön lefordították, még pedig magas színvonalon, a zene nyelvére a szót.

Szép este volt. Ajándék a sorstól. Köszönet érte Buda Ferinek.

Még ide fröm, hogy 1959-ben, ha találkozunk azon a debreceni költői esten, s közöljük egymással születésünk időpontját, kiderül, hogy ő huszonhárom éves, én meg harmincegy.

Galánfi András Sinka-estje

A szilvafák, meg a körtefák, meg a csillagos ég, ők voltak Sinka István költeményeihez a keret, a díszlet, amikor sorra szólaltatta meg Galánfi András az elfelejtésre ítélt nagy költő, a „fekete bojtár” műveit, itt a Tizsakürti Kertszínpadon.

Leült a művész egy fonott székre, maga elő tett egy kisasztalt, rá a Sinka szövegeket, hogy beléjük nézzen, ha úgy találja

helyesnek, aztán csak mondta Sinkát, mondta, mintha magát mondaná, szomorkásan, balladásan, mintha nem is egy régibb világról, hanem a magáéről, a mienkről szólna, nem is Biharról, hanem a Tiszazúgról, tiszta érzésekről, arche élményekről. A közönség a szemét törülgette. Az előadónak is meg-megcsuklott a hangja.

Jómagam áhítattal figyelni nem tudtam, magam lévén az ügyelő, csak éreztem a nagy-nagy feszültséget, ami a Kertszínpadon vibrált, s csak mondogatni tudtam magamnak: Ez igen, Sinka Kürtön, szabadtéren, azért ez nagy dolog, s ilyen ihletetlen, s milyen jó a közönség, mindez nem semmi!

Buda Feri is szorongatta Galánfi kezét

Úti szösszenetek

A Felvidéken át, irány Krakkó. Buszt béreltünk, s úgy utaztunk. Nem úti beszámoló következik. Szösszenet csupán

Amitől megszorodtam

– Jártunkban-keltünkben, történetesen Lőcsén, templomok, műemlék épületek előtt már több nyelvű felirattal is találkoztunk. De magyar nyelvűvel eggyel sem. (Ez nem lehetne diplomáciai tárgyalások témája?)

– Kevesedik a magyarok száma. Itt is. Jártunk két Rozsnyó közeli faluban, Szilicén és Borzován. Gyönyörű műemlék templomok. Református templomok. S már alig vannak hívek. Akik még volnának, azok is ritkán térnek be az Úr házába.

Lengyelek 1

– Derűsebbek, kiegyensúlyozottabbak a lengyelek – állapították meg útitársaim Krakkóban –, ugyan miért?

Ilyeneket mondtunk:

- Nekik nem fűjták negyven éven át, hogy utolsó csatlósok.
- Őket nem sújtotta a párizsi békeszerződés.
- Jobban állnak anyagilag.
- A hit nagy erő. A katolicizmus tartást ad.
- Volt pápájuk.

Lengyelek 2

Őrzök egy krakkói képet. Templom a téren. Napfényes a reggel. Nolcat mutat az óra. A templom tele, az előtérben, majdhogynem az utcán fiatal anyuka gyerekekkel. A gyerek babakocsiban fekszik, anyuka a babakocsi előtt térdel. Imádkozik, közben meg-megigazítja a baba takaróját.

(Túl öntudatos vallás a miénk. Már mint a kálvinistáké. Erre valamikor büszke voltam. Ma már becsülöm, aki alázatos szívű, aki képes térdelni, történetesen az Isten előtt.)

Boldogság

Nem tudom megmondani, mért töltötte el a szívemet – ez érzelmesen hangzik – a boldogság, ahogy megláttam a krakkói főteret. Hogy öregkoromra ezt is megértem?! Hogy itt vagyok!! Az arányos tágasság, a megnyugtató harmónia bódított? Vagy az, hogy békésen üldögéltek, söröztek, jártak-keltek az emberek, muzsikáltak, és brékáltak, bohóc-pantomimmel mulatták magukat? Hogy szépek voltak a fények és árnyékok? Vagy mindez együtt? Régen éreztem hasonlót.

Kosztolányi Boldogság című novellája jutott eszembe. Az ő főhőse, Esti Kornél élhetett át valami hasonló, megmagyarázhatatlan öröms élményt a téli hangulatú, ausztriai kisvárosban, mint én itt, a krakkói főtéren, 2005 nyarán.

Pfeffer Ferenc és Haraszi Magdolna a Nyárbúcsúztató Villanyfényében

Maradinak tarthatom magam, mivel az értelmiség szerepéről úgy vélekedem, mint a régiek, mint Németh László, meg a tanító őseim, meg Gárdonyi Géza, meg Kölcsey Ferenc, hogy tudniillik az értelmiségi ember lámpás meg fényforrás, olyan, aki másnak is világít, aki cselekszik az övéért, a kisebb nagyobb közösségekért, aki népben-nemzetben gondolkodik, aki képes túllépni önmagán...

Ezért hívtam meg Pfeffer Ferencet és feleségét Haraszi Magdolnát a Nyárbúcsúztató Villanyfényben programjára – a szomszéd község, Tiszainoka polgármesteréről s népművelő lelkű asszonyáról van szó –, hogy valljanak önmagukról; olyanok-e mint amilyenek én láttam őket. Aki vállalta a beszélgetés irányítását, ugyancsak kedvem szerinti értelmiségi, az arborétum vezetője, Tálás László.

Pfeffer Ferenc országos hírű földmérő. Feleségével és öt gyerekével leköltözik ebbe a pár száz lelkes községbe, hitvese szülővidékére. Megválasztják polgármesternek, itt révet létesít a Tiszán, szabad járást Tizsakécskére. Öregek otthonát hoz létre, önálló református egyházközséget szorgalmaz, támogatja a falusi turizmust, fontosnak tartja, hogy minél több művész, jeles értelmiségi telepedjen meg, ha csak a nyári időszakra is, az ő kedvelt Inokáján. Pályázatokat nyer el, és fejleszt, fejleszt.

A felesége, Haraszi Magdolna, akinek az anyukája villamoskalauz volt Csepelen, ám korábban bárónő, épp Tiszainokán, asszonykórust szervez, néptáncsoportot hoz létre, lelki segélyt nyújt a rászorulóknak, neveli a gyerekeit, s ha kell, az unokáit, arra a kérdésre, hogy nem szorongott-e visszatérni oda, ahonnan elűldözték családostól, azt válaszolta, szerettek a szüleit, s gyerekként őt is.

Egyébként Pfeffer Ferenc is abból a társadalmi osztályból származik, melyet nem szívelt a kommunista rendszer.

Tálás László remekül kérdezett, s a két nyitott ember, vendégünk a Villanyfényben, közel került hozzánk. Lehetetlen volt őket nem szeretni ezen az estén.

A közönség, mintha színházban volna, együtt lélegzett a színpadon ülőkkel.

Cserna Csaba önálló estje: Jókedvünk tele

Nemegyszer kezdek úgy egy műelemző órát, tűnődjenek azon a hallgatók, mit ígér a cím, miféle mondandót, miféle hangulatot. Cserna Csaba estjétől a Nyárbúcsúztató második napján, ha csak a címből következtetett, kesernyés derűt, fáradt humort remélhetett a néző vagy valamiféle vidámságba menekített bölcsességet. Ám az összeállításban semmi nem volt, ami téliesnek tetszett volna. Beszüremkedett a hatvanas, hetvenes évek diákhumora a paródiákban, Karinthy és Örkény filozofikus bölcsessége a humoreszkekben és a groteszkekben, s tükröződött a rendszerváltás előtti közélet a satirikus írásokban (Dallos, Kornis, Majláth, Váci M.) A humor színeinek kontrasztos élességét a meghatározó egyéni stílus szelídítette egymáshoz.

Cserna Csaba régi és új szövegeiből gondosan, jó dramaturgiai érzéssel komponált. S mert nemcsak kiemelkedő előadói képességgel de kiváló humorérzéssel s páratlan parodizáló készséggel is megáldotta a teremtő, másfél órán át tartotta fogva, a nevető izmokat megdolgoztatva, százhusz főnyi hálás közönséget a művész.

S kitalálta azt is, miként lehet színpadon vicceket mesélni. Meg kell szüntetni annak kiemelt tér jellegét, olyan kerek formát létesíteni, melyben minden szó familiárisnak vagy kollegiálisnak tetszik. Ez a, nevezzük így, kísérlet oly igen sikerült, hogy a közönség közül többen megbátorodtak, s el-elmondtak maguk is egy-egy odaillő viccet. Igaz, a szünetben jó borral, Szintai Péter és Kőhegyi István ajándékával, szekszárdi cabernettel kínáltuk őket.

Ami kínos volt

Görcs áll a kissé másnapos gyomromba, amikor elindulok Emőkéékhez (a Játszó Alapítvány elnöke) a Nyárköszöntő és a Nyárbúcsúztató harmadik azaz záró napján, a vasárnap reggeli lángos elfogyasztására. No, nem azért jelentkezik ez a görcs, mert némileg fáradt vagyok – kevés alvás, a kelleténél több alkohol – vagy mert nem szeretem a kapros-tejfölös lángost – de-hogy, ahogy Emőke csinálja frissen és mosolygósan, az páratlan, hanem mert tudom, hogy ekkor, lángos evés közben és után veszi elő Juhász Laci, a titkárunk a papírjait, s közli a táborozó kuckósokkal, éppen a törzsgárdával, hogy ki mennyit fizet az étkezésért (szállás ingyen van azoknak, akik megelégszenek a mi vendégszeretetünkkel), ami után rögvest vita támad, mért annyi az összeg, amennyi, mért kell nekik fizetni azok költségét is, akik esti vendégek voltak, színpadi közönség, és fogyasztottak a vendégmarasztaló italból, ételből. Akikről szó van, többnyire az én ismerőseim a faluból, a környékről, olyan értelmiségiek, akik maguk is tehetnek azért, hogy az a mi művészetközvetítő munkánk népszerűvé váljon, mind nagyobb közönséget vonzzon. Ugyanakkor én nem szoktam étkezési költséget fizetni, hiszen az ügy érdekében mi vállaljuk KV-val a legtöbb „társadalmi munkát”, szervezést, meghívó fogalmazást, előadás előkészítést, még rendezést is, adjuk a szálláshelyeket, a rendezett portát, az összejöveleket színteret, a vizesblokkot, gázt, villanyt, s hadd ne soroljam, szóval mindez kínos énnekem, rendszerint nem szólok semmit, csak furcsán érzem magam, s adandó alkalommal angolosan távozom.

A találkozó hangulatát, éppen a végén, finoman fogalmazva, bepókhálózza ez az érthető de mindenképp feszültséget teremtő, anyagiokról szóló vita.

Kínos.

Jogfilozófus a Kuckóban

Varga Csabával, a tudós professzorral, a jogtudomány kutatójával meg a feleségével, a zongoratanárral a véletlen sodort össze. Mégpedig hol? Tiszainokán, Mária Erzsébet és Ubo Scheffer házában, szobornézegetés közben. Nádtetős fészkük van nekik is a Tisza parti faluban. Itt és Pesten - ha az alkalom úgy hozta – egy-két órát beszélgetéssel is eltöltöttünk.

Most egy egész estét, a Kuckóban. Velük nyitunk, rangosan – gondoltuk – velük, mivel a feleségét, Liptai Ágnes is meghívtuk, szerettük volna, ha elmondja, mint sikerült megélniük azt a nem csekély időt, gyerekekkel, unokákkal, rendszerváltozással, melyet együtt töltöttek el. De Ágnes az utolsó percben lemondta a részvételt. Csabának nagyon fontos mindaz, amit csinál – mondotta a telefonba –, jobb, ha nélkülem beszél.

S így lett.

Sajnálom, hogy nem rögzítettük a beszélgetést. Bár igaz, hogy azt a jófajta feszültséget, amely betöltötte a szobát, megörökíteni úgy sem lett volna módunkban, mivel hogy a feszültség nemcsak a professzor szövegéből, de a személyiségéből is

10 ÉVES A SZÍN – KÖZÖSSÉGI MŰVELŐDÉS

áradt. Apropó, szöveg. Féltem előtte. Hallottam őt már úgy fogalmazni, olyan elvontan, hogy csak kapkodtam a levegőt, érem utol az értelmét. De most úgy beszélt, színesen, izgalmasan, hogy láttatott is.

Ami a beszélgetés során megfogott, ami ide kívánczik.

A pécsi nagypolgár gyerek, a gyáros fia, érettségi után bányába megy, mivel sehova máshova nem mehet. Csillás. S most, hogy emlékezik, azt mondja, nagyon sajnálja, hogy az ő gyerekei nem jutottak az övéhez hasonló emberpróbáló, közösségi élményekhez, felemelőkhöz és iszonyúakhoz.

A bányászok ajánlásával kerül a jogi egyetemre.

Varga Csaba ül a villanyfényben, előrehajlik a fotelben, éri a kukkósok rokonszenvét, s egyre mélyebbről meríti, amit kitevéri. Hogy jutott előbbre a rendszerváltozás előtti korszakban. Mert előbbre jutott. Vezető pozíciókban lévő zsidó származású szakemberek segítették – emlékezik –, hogy kutathasson, külföldi egyetemre jusson, publikálhasson. Végül is az itt szerzett kapcsolatai teremtettek lehetőséget, hogy nemzetközi konferenciákon is bemutatkozhat, vendégprofesszori állást vállaljon. Otthonra lett a nagyvilágban, a hozzá hasonló érdeklődésű szakemberek körében. Azt kellett tapasztalnia, hogy azáltal vált maga is fontossá, hogy a szocialista féltékére született, innen érkezett, és a szocialista jogtudomány állásáról tudósított. Ezért tartották becsben őt és társait, a vasfüggöny mögül érkező tudósokat a nemzetközi fórumokon.

Varga Csaba vall, s azt mondja: Most, hogy egy táborba kerültünk, a magyar jog s ezáltal mi is, akik ezt műveljük, érdekelenné váltunk, újat mondani nem tudunk, azt próbáljuk befogni, amit ők ott nyugaton már elértek.

Varga Csaba, a Pázmány Péter tudományegyetem tanszékvezető professzora kissé rezignált. Nincs nagy véleménnyel arról, ami a jog területén hazánkban történik. Örül, hogy a jogot tanítja, s nem gyakorolja.

A tekervényeimen két megállapítás még fennakadt. Annak idején tanított a Bibó kollégiumban, s hallgatói között tudhatta a mára meghatározó erőt képviselő fiatal, főként Fideszes politikusokat is. Tehetségeseknek nevezi őket, egyszersmind olyanoknak, akik nem rendelkeznek elegendő érzékenységgel, beleélő képességgel a közösségek és egyének gondja-bajának megélésére, s talán azért nem – fejtegeti –, mivel hiányzik mögülről az a társadalmi és családi háttér, amely segíthette volna őket az efféle készségek kialakításában.

A másik az alkotmánybírássággal kapcsolatos. A meg nem fellebbezhető döntéseket hozó testület – így Varga Csaba – antidemokratikus képződmény, isteni funkcióval felruházva. Nem is található másutt, mint diktatúrákból kiszakadt társadalmakban. Egyszer majd megszűnik.

– Miben reménykedhetünk – kérdeztük.

– Az időben – válaszolta. – Két generáció múltával már jobb lesz.

Virágh Tibor Babits-estje a Rátkai klubban

Ami meglepett, milyen sokan jöttek össze! Ismét volna éhe a szónak? S milyen hálás volt a közönség, hogy tapsoltak a végén! Hát persze, hogy az Ősz és tavasz közt, meg a Jónás könyve vitte a prímet. Megszólítottak a sok idős ember.

Engem kevésbé fogott meg most az előadó. Vártam volna, hogy a műsor első felében pontosabb dramaturgiával építkeznek, s nem töri meg az ívet vízvással, s nem hívja segítségül a könyvet. A zenének sem láttam sok értelmét.

Persze Virágh Tibor szuggesztív előadó, s átszűri magán a mondandót. Ő mindenképpen képes hatni, s tolmácsolásába az efféle sallangok is beleférhetnek.

Serfőző Simont hallgatjuk

Torma Mária közvetített, ő is kérdezett. Simon meg elmondotta, amit el akart. S úgy szólt, hogy kedvünk legyen faggatózni.

Mért van az, hogy faluról származó parasztgyerek, vidéki kisember leszarmazottja, művész talentumú, ha értelmiségivé válik sem felejt, honnan jött. Ahogy azt se, hogy magyar, s a nemzethez tartozik. Mért, hogy nem válik kétnyelvűvé meg kozmopolitává? Hallgatom Serfőző Simont, s eszembe jut Ágh István, Kalász László, Ratkó József, Buda Ferenc, Bella István, meg aztán Csoóri Sándor, Nagy László, Illyés Gyula, mért hogy mindeniknél visszatér a „Nem feledhetsz, nem menekülhetsz, bárhová kerülsz!” motívum.

Serfőző, a zagyvarékasi tanyasi gyerek, lehetett volna a szocialista rendszer dédelgetett gyereke, lehetett volna kedvelt aranykoszorús költő, de ő borzoló műveket írt, nemzetben gondolkodókat, tényfeltárókat. Persze, hogy a pártba se lépett be.

Ma is kívül lehet mindegyiken. Csak Zagyvarékason van belül. A szülőháza vonzásában.

Jó volt vele találkozni. Őszinte volt, vallomásos kedvű, és átlátható. Nekem tetsző módon.

Valamennyien melegedtünk. Tőle és általa.

Rencz Antal monológja

Hívtuk és jött. Úgy tűnt, örömmel. Kíváncsi is voltam, milyen most. Nem láttam húsz éve. Jól megy a sora – gondoltam –, ha bajban volna, jelentkezne. Annak idején, míg elért az egyik munkahelyről a másikra – félév telhetett el –, írtuk meg a Pódiumi színjátéktípusok dramaturgiája című kötetet. Hírek azért jöttek felőle, mondták, hogy a Nevesincs Színházat igazgatja, gyerekeknek s fiataloknak játszik. De meghívót sohse küldött.

Most aztán itt van. Kopaszabb, mint régen, de más változás nem látszik rajta. KV emlékezteti az indulásra, Debrecenben a Fazekas gimnáziumban, ahol diákoskodott, KV meg tanárkodott, mint mondotta el egy szavalóversenyen a Hajnali részegséget Kosztolányitól. Kiderült, hogy a verset Tóni ma is tudja. S milyen remekül interpretálja! Milyen egyszerűen és átélten. S ettől kezdve, az volt az érzésem, bármit is kérdezek, Tóni arról beszél, ami mostanában érdekli, izgatja, ami kimondásra vár, történetesen, hogy a rendszerváltás utáni kultúrpolitikai irányítás nem támogatja a nemzeti értékeket, prioritást nem ad a magyar művészetnek, a klasszikus művek pedagógiai hasznosságát mintha fel se fogná, s rossz indulat se kell ahhoz, hogy feltételezzük az ellenérdekeltséget.

Rencz Antal keserű, színháza alig kap támogatást

Hányan vagyunk ebben az országban, akik a rendszerváltástól többet reméltek, nemzeti értékeink nagyobb megbecsülését, s érdekeink nagyobb védelmét.

Csak hallgattuk Rencz Antal monológját, amely hovatóvább jeremiádnak tetszett. Hallgattuk figyelmesen, és többnyire némán. Nem kérdezett, nem szólt senki. A másként gondolkodó sem.